

Motion till riksdagen

1988/89:Jo615

av Börje Hörnlund (c)

Rabies

När rabies drabbar Sverige

När första fallet av rabies konstaterats i landet kommer skilda myndigheter att omedelbart agera. Målsättningen blir då att slå ut sjukdomen helt, så att vi blir befriade från densamma.

En tidigare aktionsplan syftade till att utrota rävsstammen helt inom en radie på 10 km. Metoderna för att åstadkomma detta var flera, bl. a. gasning av gryt, klappjakter, snarning mm. Bekämpningsområdet är emellertid helt otillräckligt för ett lyckosamt resultat. Merparten av de angivna metoderna är dessutom oanvändbara i norrländska miljöer.

För att få en bättre beredskap inför rabieshotet har ett antal personer från lantbruksstyrelsen, lokala jägarorganisationer, naturhistoriska riksmuseet och SVA nyligen träffats upp i Västerbotten respektive Norrbotten för att dryfta problemen. Klart framgick då att vi vet för lite om rävens respektive grävlingens rörelser ute i markerna för att kunna åstadkomma en god aktionsplan.

Att ett område på 10 km radie skulle räcka för att slå ut sjukdomen, som anges i den tidigare planen, anser biologer vara löjeväckande lite. Frågan är hur stort område man skall ta till och vilka metoder som skall tillämpas.

För att få underlag till en acceptabel beredskap i händelse av att vi får rabies, måste därför forskningsmedel snarast ställas till sakkunnigas förfogande.

Riskbilden

Rabies finns nu i sydöstra Finland och på Kolahalvön. I Finland utgör räv och mårddhund de stora smittspridarna. Åtminstone mårddhund är mycket vanlig i landet långt upp i norr.

Skabben nådde troligtvis Sverige med förrymda farmade rävar, som i stor utsträckning rymmer från de ca 4 000 rävarfarmer som finns på den finska sidan mitt emot Umeå.

Stor risk föreligger således att även rabiesen kan nå Sverige över Kvarken där den är som smalast. Västerbotten är således ett av de stora riskområdena.

Det andra riskområdet är Norrbotten. Rävar från Kolahalvöns smittade område kan ta sig ner direkt till Sverige. En av en forskare märkt räv har t. ex. vandrat 55 mil. Detta visar risken för att smittade djur skall ta sig till Sverige.

Forskningen skall gälla räv och grävling samt utveckling av effektiva fångstredskap.

1. Bestämma arealen djuren normalt rör sig inom.
2. Bestämma hur ofta och hur långt djuren gör exkursioner ut ur sina revir.
3. Ta reda på vilka månader djuren ger sig av för gott från hemtrakterna och bestämma deras val av vandringsvägar, samt bestämma omfattningen av vandrandet.
4. Utifrån kunskaper från punkterna 1–3 utveckla en matematisk modell över hur stor areal räv respektive grävling behöver slås ut, om man antager att man hittat ett exemplar av första, andra eller tredje generationen smittade djur.
5. Utveckla fältmetoder för massvaccinering ifall vi skulle misslyckas med att slå ut rabiesen.
6. Utveckla effektiva fångstmetoder för barmarksförhållanden samt träna ett antal fångstmän på den nya tekniken.
7. Testa effektiviteten av en bekämpningskampanj.

1. Arealen

Den areal som rävar respektive grävlingar normalt rör sig inom är känd för näringsrika marker som jordbruksbygderna i Skåne, nere på kontinenten och i England. Viss insikt finns även för barrskogsbältet nere i västra Västmanland.

Förhållandena i de kärvare miljöerna i övre Norrland är helt okända. I sådana biotoper har ingenting gjorts härvidlag.

Ett antal rävar skulle förses med radiosändare och därefter följas ute i markerna. För verksamheten behövs personal, som får arbeta nattskift med pejling. Därtill krävs bil med mottagare, radiosändare samt resurser till bilkörning.

Projektet måste pågå i flera år, då den varierande tillgången på sork kan påverka revirens storlek.

2. Exkursioner

I områden där tillgången på mat är god och jämn blir alla marker upptagna av räv respektive grävling. Här gör rävarna regelbundet exkursioner på 5–15 km ut ur reviren då och då. Hur det förhåller sig därvidlag i Norrland är ej vetenskapligt undersökt. Enligt uppgift har dock rävar fångats, som enligt spåren gått åtminstone en mil. Om grävlingarna gör motsvarande utflykter är ej känt.

Insikter om hur ofta eventuella exkursioner görs samt deras längd erhålls samtidigt som revirens storlek bestäms. Så blir fallet om pejilverksamheten kan bedrivas kontinuerligt under långa perioder.

3. Utvandring

Kan ett tillräckligt antal djur förses med radiosändare kan man bestämma när på året de stora utvandringarna sker. Kunskaper om vägval, målmedvetenhet och tempo erhålls även.

Djur som drar iväg långa sträckor kan man lätt tappa bort då mottagningsförhållandena är svåra från marknivå. För att följa långvandrare behövs möjligheter att pejla djuren från flyg.

En rätt omfattande märkning av djur ger oss kunskaper om vandringens omfattning. Här måste många djur fångas under skilda årstider. Ersättning för transporter blir en stor utgift, då hjälp från många fångstmän krävs.

Kunskaper från ett sådant projekt informerar om hur pass brådskande det är att komma igång med bekämpningen i fält. Känner man vilka vägar djuren väljer att vandra, kan extra krafter sättas in för att stoppa allt som kommer längs dessa stråk.

4. Matematiska modeller

Om det första rabieessmittade djur man hittar skulle vara landets första fall kan det ha hunnit smitta sina grannar. Rabiesen kan då finnas inom ett område med en diameter av tre "rävrevir".

Men nu vet man ju inte ifall man hittade den första räven i centrum av dess revir eller i kanten.

Uppehöll den sig i kanten vet man inte åt vilket håll reviret sträcker sig. Rabiesen kan alltså finnas var som helst inom ett område med fem rävrevis diameter. Men är det troligt att man finner landets första fall?

Om man hittar ett exemplar av andra generationen rabies, eller tredje generationen, blir den misstänkta arealen mycket större.

Till den här spridningsbilden med granne till granne, skall läggas risken för snabbare spridning orsakad av exkurerande djur.

Hur stor riskarealen är under olika förutsättningar kan beräknas matematiskt – åtminstone om de biologiska parametrarna är kända. Resurser för att låta en matematiker analysera de här problemen noggrannare vore av värde.

5. Utveckla fältmetoder för massvaccinering samt

7. Testa effektiviteten i en bekämpningskampanj

De här problemen testas lämpligast vid samma tillfälle, och behandlas därför samtidigt.

Utläggning av beten inom en mycket stor areal om 3x3 mil, helst inom 5x5 mil, bör utföras under skilda år med olika ekologiska betingelser. Betena skulle då förses med en markör, varigenom cementet i tänderna blir grönfärgat. (Färgen sitter kvar i cementet under djurets hela liv.)

En tid efter "grönmärkningen" fångas så många djur som det bara är möjligt, och från var och en tar man en liten tand varefter djuret öronmärks och släpps.

Av förändringen i andelen märkta individer i de efterföljande fångsterna kan antalet djur inom hela området beräknas. Hur många man fångat vet man också, då alla märks kontinuerligt.

Djuren åldersbestäms sedan genom snittning av tänderna, och de som ätit på de utlagda betena kan bestämmas. Härigenom får man reda på hur stor andel djur man skulle nå med ett vaccin, ifall man skulle behöva tillgripa den metoden i framtiden.

Utläggningstekniken vi har idag skulle kunna förbättras avsevärt med hjälp av den utökade kunskap vi skulle erhålla från delprojekten 1 och 2 här ovan.

Projekten 5 och 7 kräver stora personella resurser och förutsätter frivilliga insatser från fångstmän. Ersättning för bilresor är emellertid en förutsättning. Kostnaden blir stor då de blir både många och långa.

Andra kostnader blir för snaror, mikroskop med specialutrustning som vi inte har idag mm.

Lönemedel för assistenter som skall ta hand om kropparna från skjutna utvandrade rävar och för snittning av alla tänder blir en annan kostnad.

6. Utveckling av fångsttekniken

Det finns tre effektiva metoder att minska rävstammarna med: gift samt fångst med saxar eller fotsnaror. De två första bör inte få komma ifråga. Då återstår således fotsnarorna.

Snaran är dock med sin nuvarande utformning endast lämplig vid goda snöförhållanden. Skulle rabiesen komma in i landet under våren-sommaren måste vi således vänta ett halvår med en bekämpning eller ta till helt oacceptabla metoder som gifter eller saxar. Metoderna skulle emellertid med all rätt uppröra många människor engagerade i miljöfrågor respektive djurskydd.

Fotsnarans uppfinnare Jan Åberg från Skellefteå borde därför få i uppdrag att utveckla snaran för barmarksförhållanden samt för fångst av grävling. Kostnaderna för detta är måttliga.

Då vi helt saknar tradition att fånga på barmark måste ett antal fångstmän utbildas i den tekniken. Även det måste göras innan rabiesen når vårt land.

Konsekvenser av svensk rabies

En fast stam av rabies över hela landet skulle ge många negativa konsekvenser för en stor del av befolkningen. Risken att bli biten och bli sjuk är därvidlag det minsta problemet.

Jakten kommer kanske att försvåras, då risken att hundar blir smittade blir alltför stor. Samtliga hundar som släpps fria i markerna måste därför vaccineras.

I Sydamerika dör årligen ca 1 miljon hästar och kreatur av rabies, huvudsakligen smittade av fladdermöss. Även om frigående kreatur inte är så vanligt i Sverige längre och smittkällan här huvudsakligen torde bli räv samt i viss mån grävling, finns risken. Försäkringskostnaderna för djur skulle komma att öka.

Vid rabieskonferensen i Umeå förra veckan framhölls att kostnaden för varje vaccination var ca 150 kr. Man framhöll även att två injektioner behövdes första gången. Därefter måste omvaccinering ske varje år.

Med en hundstam på mellan 0,5 och 1 miljon djur och därtill ett okänt antal

katter blir vaccinationskostnaderna mycket stora. Även om djur som hålls under sträng uppsikt undantas, blir nog antalet vaccineringar som måste göras över 500 000.

Mot. 1988/89
Jo615

Första behandlingsomgången torde därför komma att kosta inemot 100 milj. kr. Därefter blir den årliga kostnaden ca hälften därav. Dessa kostnader kommer att kvarstå ända till dess rabiesen är utrotad i landet. Väl etablerad lär det senare vara i det närmaste omöjligt att åstadkomma.

För att dämpa omfattningen av en allmänt spridd epidemi kommer ytterligare aktioner att genomföras. I flera länder som Finland och Tyskland, för att nu nämna ett par, genomförs massvaccineringar av vilda djur. De projekten är mycket kostsamma.

Sammanfattningsvis kan därför sägas att kan vi inte hålla rabiesen utanför landets gränser, kommer kostnaderna för diverse aktioner att bli mycket höga. Utgifterna återkommer dessutom varje år! Än viktigare är det emellertid att förebygga rabies utifrån djurens lidanden och att hålla naturupplevelser fria från rabiesrädsla.

Satsa på förebyggande rabiesforskning

Rabies är en mycket allvarlig sjukdom som kan drabba vilken person som helst. På landsbygden kan man bli smittad av vilda djur eller tamboskap, och i städer och förorter kan man smittas av hundar eller katter. Att hålla sjukdomen utanför landets gränser är därför en angelägenhet för varje svensk medborgare. Resurser för forskning, så att vi kan lyckas med detta, bör därför bekostas av skattemedel.

Avslutningsvis vill jag framhålla att ifall forskningsresultaten kan försena sjukdomens etablerande i landet med ett enda år, så betalar bara räntan på det årets vinst hela forskningsprojektet! Förhoppningsvis skall forskningsresultaten leda till att rabies aldrig skall få fäste i vårt land.

Ovanstående sakuppgifter har jag erhållit från ovannämnda konferenser men framför allt från docenten Jan Englund vid sektionen för vertebratzoologi vid naturhistoriska riksmuseet. Jag anser att Jan Englund skall tilldelas erforderliga forskningsresurser för att tillsammans med norrländska jägare och "naturvårdare" genomföra här skisserat forskningsprojekt.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ett omfattande forskningsprojekt för att förebygga rabies i vårt land snarast bör igångsättas på sätt som anförts i motionen.

Stockholm den 24 januari 1989

Börje Hörnlund (c)